

JAKUB DRÁBIK

FAŠISMUS

HISTORICKÉ KOŘENY Hnutí
A JEHO PROJEVY V SOUČASNOSTI

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Státní fond kultury ČR

Tato publikace byla vydána
s finanční podporou
Státního fondu kultury ČR.

Lektorovali:

PhDr. Tomáš Nociar, PhD.

Mgr. et Mgr. Zdeněk Beroun, Ph.D.

© Jakub Drábik, 2026

Translation © Pavlína Kajnarová, 2026

Preface © Jakub Rákosník, 2026

Cover art © Lukáš Tuma, 2026

Photos © Alec Perkins, Archivio Centrale dello Stato, Arlington Public Library, Arquivo Público e Histórico do Município de Rio Claro, Bibliothèque interuniversitaire de santé, Bundesarchiv Koblenz, Det Kongelige Bibliotek, Digitalarkivet, DTRocks, Gage Skidmore, Gerd Eichmann, Internet Archive, Istituto per la storia del Risorgimento italiano, Ivan Radic, Library of Congress, Musée Carnavalet – Histoire de Paris, Museo Nazionale Collezione Salce, NAČR, Narodowe Archiwum Cyfrowe, Nationaal Archief, National Archives and Records Administration, New York Public Library, Olaf Kosinsky, Renaud Camus, Tietoa Kansallisgalleriasta, United States Holocaust Memorial Museum, Universitätsbibliothek Leipzig, Wikimedia Commons, Wolfsonian – Florida International University, 2026

Drawings © Martin Ďásek, Žaneta Kortusová, 2026

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2026

ISBN 978-80-278-0285-2 (print)

ISBN 978-80-278-1682-8 (ePub)

ISBN 978-80-278-1683-5 (mobi)

ISBN 978-80-278-1684-2 (pdf)

OBSAH

Seznam zkratk	9
Předmluva	13
Úvod	17
Co je fašismus?	25
Revolučnost	29
Ultranacionalismus a rasismus.	32
Představy o rozkladu společnosti	40
Národní znovuzrození	44
Násilí a paramilitarismus	51
Očista národa od nepřátel	57
Nový pořádek.	64
Nový člověk	71
Shrnutí.	76
Co z toho vyplývá? aneb K některým aspektům a teoriím fašismu	78
Několik základních implikací definice fašismu	78
Fašistický entuziasmus, aktivismus a mesiášský boj	79
Ideologie versus politický program a propaganda	81
Fašismus a konspirační teorie.	84
Kdo jsou členové fašistických hnutí?	86
Jak se z člověka stane fašista?	88
Fašismus jako totalitarismus	92
Fašismus jako politické náboženství	97
Fašismus a mládež	100
Strukturální chyby fašismu aneb Proč fašismus jako politický systém nefunguje . . .	107
Kořeny a inspirace fašismu	112
Starověk	112
Středověk a renesance.	118
Osvícenství.	120
Romantismus a romantický nacionalismus 19. století	124
Fin de siècle	128
Kataklyzma první světové války.	147
Znovuzrození Římanů: Nástup italského fašismu a budování diktatury (1918–1929) . . .	154
Přerod socialisty	155
Zmrzačené vítězství	159
Syntéza pravice a levice	162

Pouliční násilí	164
Transformace	172
Od hnutí ke straně.	176
Pochod na Řím	179
Nejmladší premiér v dějinách Itálie.	182
Změny v PNF – „de-radikalizace“	185
Poslední záchvěv opozice	189
Fašistická diktatura.	192
Korporativní stát na papíře a v praxi	195
Totalitario	201
Dohoda s církví	204
Romanità	206
Kruté probuzení ze snů o impériu: Fašistický režim v Itálii (1929–1945)	218
Doktrína fašismu	219
Itálie pro Italy	222
Per Necessità Familiare.	226
Kulturní revoluce.	230
Konec deseti let dobrého chování	234
Spazio vitale a italský rasismus.	240
Italsko-německé sblížení	245
Válečné mraky nad Evropou	249
Potřebuji jen pár tisíc mrtvých.	253
Armagedon	261
Nástup zla k moci: Německý fašismus 1918–1933	265
Hyperborea, Atlantida severu a árijci.	265
Völkisch ideologie	268
Rakouský desátník.	273
25 bodů programu NSDAP	276
Na cestě k masovému hnutí.	279
Pochod na Mnichov	284
Téměř v koncích	289
Komunita.	296
Zárodky duálního státu	302
Permanentní krize	305
Cesta do pekla	309
Kdo volil Hitlera?	312
Inovativní propaganda.	314
Všechno, nebo nic	320
Od uchopení moci k armagedonu: Německý fašismus 1933–1945	326
V souladu se zákonem	326
Glajchšaltace.	334
Paralelní struktury	339

Volksgemeinschaft	343
Tajná policie a SS	351
Totální revoluce a duální stát	356
Operace Kolibřík	360
Cesta moci od slavného maršála k obskurnímu desátníkovi	362
„Goebbelsova tlama“	365
Nacistický „hospodářský zázrak“	372
Cesta k válce	380
Mašinerie smrti	385
Rasová válka	388
Vernichtungskrieg	393
Stunde Null	400
Od bezvýznamnosti k frašce: Fašismus ve Spojeném království 1923–1945	406
Fašistka	407
Militantní křesťanství?	409
Velbloudí doktor a jeho nenávisť k Židům	414
Aristokrat na straně lidu	415
Větší Británie	417
Nietzscheovský superman v boji s dekadencí	420
Dějiny rychle rostoucího hnutí	424
„Bylo mi z toho fyzicky zle!“	431
Fašismus přišel!	435
Z okraje do zapomnění: přesun do East Endu	437
Nadcházející korporativní stát	441
Lapání po dechu	446
Předsmrtné záchvěvy	449
Banda křiklounů: Fašismus v Československu 1922–1945	454
Poválečný chaos	455
Slovenský fašismus	457
Pochodem v chod k vládě pevné ruky!	460
Národní obec fašistická	463
Ideologie NOF	471
Československý katolicismus a „stavovská demokracie“	474
Panslovenské bratrství	478
Sázavská aféra	482
Cesta na dno	486
Vlajka: od časopisu k hnutí	490
Republika je jako vykradená hajda – zachrání ji Radola Gajda	496
Árijská fronta	501
Obrana republiky za každou cenu	506
„Nacifikace“ Vlajky	509
Konec snů	511
Fašistický slovenský stát?	516

Transnacionální fašismus: Nový přístup	522
Fašistický efekt	525
Transnacionální fašismus	528
CAUR	532
Národní varianty	535
Nacistická Nová Evropa.	537
Zelené košile z tropů	545
Konec fašistické epochy? Fašismus po roce 1945	553
Neofašismus	553
Projevy neofašismu po roce 1945	556
Jízda na tygroví během mezičasu.	565
Pohrobkové fašismu a blouznivé duše	570
Eurofašismus	578
Metapolitizace fašismu.	587
Fašismus v 21. století	600
Ideologická evoluce a adaptace fašismu.	600
Od kyberfašismu k digitálnímu fašismu	607
Digitální fašismus.	615
Fašistická hnutí dnes: groupuscules.	620
Od obskurního okraje k reálnému vlivu	636
Jazyk jako bojové pole	640
Trump a Putin: fašisti?	643
Závěr	650
Seznam doporučené a použité literatury	657
Literatura k problematice teoretického vymezení fašismu	657
Literatura k problematice italského fašismu	667
Literatura k problematice německého nacismu	673
Literatura k problematice britského fašismu	682
Literatura k problematice fašismu v Československu	684
Literatura k problematice transnacionálního fašismu	688
Literatura k problematice poválečného fašismu	690
Jmenný rejstřík	701
O autorovi	709

ÚVOD

Když v roce 2019 vyšlo první, slovenské vydání knihy, již právě držíte v ruce, fašismus se opět hlásil o slovo. V různých částech Evropy rostla menší fašistická hnutí, jako řecký Zlatý úsvit či slovenská Ludová strana Naše Slovensko, ale zároveň nabíraly na síle strany, které z fašistické symboliky, jazyka a emocionálních apelů známých z meziválečného období výrazně čerpaly. Přesto jsem tehdy ještě doufal, že jde o dočasný výkyv, reakci na krizi globalizovaného světa, která časem vyprchá. Že tomu tak nebude, naznačovalo mnoho zcela zřetelných varovných signálů. V jistém smyslu je tak vývoj posledních sedmi let sice zklamáním, ale nikoli překvapením. Fašismus mezitím téměř všude na světě učinil další obrovský krok z periferie směrem do politického mainstreamu. Nárůst pravicového radikalismu, iliberálních režimů a autoritářského populismu napříč kontinenty, jakož i schopnost těchto sil přizpůsobit se digitálnímu prostředí a využít změny společenské struktury ve svůj prospěch, jasně ukazují, že čelíme hlubšímu a trvalejšímu jevu. Fašismus, či spíše novodobé fašistické tendence se dnes nevracejí ve stejné podobě jako kdysi – a možná právě proto jsou tak nebezpečné. Slova, která se často připisují Lvu Davidoviči Trockému, že dějiny se opakují nejprve jako tragédie, potom jako fraška, dnes získávají děsivý rozměr. To, co na první pohled působí jako karikatura minulosti, může být paradoxně mnohem účinnější a nebezpečnější. Teatrálnost lídrů, jazyk internetových meme, absurdní výroky a politiky často odtržené od reality či cynické přepisování historické paměti – to vše způsobuje, že mnozí zmíněné tendence neberou vážně. A to je omyl, který nám může napáchat plno problémů.

České vydání této knihy vzniklo nejen v reakci na pokračující přítomnost fašismu a „fašizujících“ tendencí, ale také proto, že se změnil způsob, jímž se fašismus projevuje. Ačkoli fašistická hnutí v tradiční podobě dnes ve světě příliš nenajdeme, jejich rétorika, symbolika, představy o „zdravém národě“, vnitřních nepřítelích a o potřebě „očisty společnosti“ pronikly hluboko do veřejného diskurzu. Ideologické fragmenty fašismu dnes žijí vlastním životem v online prostředí, kde se šíří cestou meme, videí, alternativních médií či komentovaných „storek“ a „realsek“ z Facebooku či TikToku. Nabývají tak hybridní formu, která je činí ještě obtížněji rozpoznatelnými a zejména

mnohem přitažlivějšími. Liberalismus a liberální demokracie – ne jako ideologie, ale jako základní normy politického řádu – dnes čelí možná nejvýznamnější výzvě v moderní historii. Současně se posunul výzkum fašismu: větší pozornost se dnes věnuje transnacionálním vazbám, cirkulaci symbolů a narativů, stejně jako digitálnímu prostředí coby novému prostoru pro politickou radikalizaci. Právě uvedené posuny ve společnosti i ve vědě stály za vznikem tohoto podstatně přepracovaného vydání.

Mluvit či psát dnes o nárůstu fašismu a radikální pravice má, naneštěstí, stále své opodstatnění. Ambicí této práce je do této diskuse odborně přispět. Termíny „fašismus“ a „fašista“ patří již několik let k nejpoužívanějším termínům jak mezi odborníky, tak mezi laickou veřejností. Za fašistický se častokrát označuje jakýkoli politický systém nebo státní politika, které se snaží omezit osobní svobodu jednotlivce, svobodu slova nebo se jeví manipulativními či autoritativními. Navíc se pojem „fašista“ etabloval v našem slovníku také jako univerzální nadávka, která v našich očích demonizuje a delegitimizuje jakéhokoli kritika či nepřítele bez ohledu, zda fašistou skutečně je. Za fašisty už byli označeni takřka všichni a setkat se můžeme i s výrazy jako islamofašismus či eko/envirofašismus a podobně. Pokud chcete termín „fašismus“ a „fašista“ používat jako nadávku, dehonestující termín nebo termín volně označující jakýkoli režim třeba jen náznakem směřující k potlačování demokracie, není tato kniha pro vás. Pokud vás však zajímá, co se za tímto slovem skutečně skrývá, koho dnes podle širokého spektra odborníků chápeme jako fašistu, co je fašistická ideologie a čím se odlišuje od jiných, a chcete-li pochopit mnoho dalších aspektů fungování tohoto fenoménu – čtěte dále.

Abychom porozuměli současnému vývoji, musíme nejprve pochopit, co fašismus vlastně je – tedy nevnímat jej jako karikaturu či urážku, nýbrž jako ucelený ideologický systém. Jen když pochopíme, jak fašismus fungoval historicky, můžeme rozpoznat jeho mutace v našem digitálním věku. Jedním z hlavních záměrů této knihy proto je vysvětlit, proč fašismus vznikl, proč mu podlehl tak obrovské množství lidí a proč vyústil v jednu z největších katastrof lidských dějin. Dívat se na fašismus objektivně je přitom mimořádně náročné. Způsobil smrt milionů lidí a tak obrovské utrpení jako jen málo událostí a ideologií. Pokud však chceme pochopit, proč miliony lidí v Evropě mezi první a druhou světovou válkou volily ve svobodných a demokratických volbách fašistické strany (a proč tak opět činí dnes), nezbyvá nám nic jiného než pokusit se tento fenomén odosobnit a na chvíli se na něj nedívat výlučně s vědomím jeho destruktivního dopadu na dějiny Evropy a světa. Fašismus se nesnažím vysvětlovat z pohledu oponenta nebo oběti fašismu, ale naopak z pohledu fašistů samotných. Ptám se, co znamenal fašismus pro ně, co si pod

tímto termínem představovali. Tento přístup nám pomáhá dostat se do „myslí“ fašisty a lépe fašismus pochopit.

Chceme-li vědět, co je liberalismus, socialismus nebo feminismus, měli bychom se na to ptát liberálek a liberálů, socialistek a socialistů, feministek a feministů, ne jejich odpůrkyň a odpůrců. Stejný postoj bychom měli zaujmout u fašismu. Při vysvětlování ideologie fašismu proto vycházím především z textů, projevů a publikací samotných fašistů. Ačkoli by to mělo být samozřejmostí, považuji za velice důležité zdůraznit, že úsilím vysvětlit, co fašisty k jejich jednání vedlo, se v žádném případě nesnažím jejich činy obhájit nebo je zbavit morální odpovědnosti. Jde o hledání pravdy a pochopení. Zároveň jsem přesvědčený, že vykreslování fašismu jako primitivní a myšlenkově prázdné ideologie a fašistů jako bandy křiklounů a neschopných agresivních hlupáků – s nímž se často setkávám – je nebezpečné. Takovouto chybu – podcenit schopnosti této ideologie ovládnout mysl mnoha lidí a přivést svět k nejkrvavější válce v dějinách – jsme už jednou udělali.

Většina encyklopedických hesel o fašismu začíná etymologií tohoto slova. Pochází z italského *fascio*, případně latinského *fascis*, které se překládá jako svazek. *Fascis* byly svazky prutů obepínající sekeru a symbol římské moci a římského práva. V definici fašismu, který se ve formě politického hnutí objevil ve 20. století, nám však etymologický význam slova moc nepomůže. Tradičně se s fašismem pojí uniformy, symbolika, vůdčí princip, rasismus, antisemitismus, xenofobie či prosazování stavovského státu. To vše s fašismem skutečně souvisí. Pokud se však snažíme odpovědět na otázku, co fašismus je, tak nám ani to moc nepomůže. Uniformy nosil a nosí kdekdo, od skautů po myslivce. Různé symboly – s fašistickou tematikou nebo nápadně připomínající ty fašistické – používá řada hnutí a organizací, které ani nemusí být politicky aktivní. Ani vůdčí princip se ve fašistických hnutích nutně nemusel uplatňovat. Stavovský stát prosazovala v minulosti například i katolická církev a v meziválečném období také ne jeden ekonom (často pod názvem korporativismus). Nic z toho tedy není definičním kritériem fašismu. Historikové a politologové však museli najít „definiční minimum“ čili skupinu charakteristik, která by stačila k vymezení a definici fašistických hnutí. Avšak toto definiční minimum dlouho neuměli najít. Problém rozlouskl až Roger Griffin, když v roce 1991 publikoval pod názvem *The Nature of Fascism* svoji doktorandskou práci. V ní definoval fašismus jako ideologii, jejímž jádrem je „palingenetická forma populistického ultranacionalismu“.

Čtenáři tedy předkládám to, o čem jsem přesvědčený, že je funkční a užitečná definice fašismu, dobře použitelná coby heuristický nástroj k označování fašistických hnutí. Výhody práce s Griffinovou definicí zároveň vnímá

objektivně se zvyšující počet badatelů, především mladší generace.⁹ Jako student profesora Griffina sám sebe řadím mezi historiky „nového konsenzu“ a i definice, kterou nabízím v této práci a která se prolíná napříč celou knihou, vychází z Griffinovy teorie. Nenabízím tedy všeobecně akceptovanou definici a ani tu, o níž bych mohl bez jakýchkoli pochybností prohlásit, že je „jediná správná“ a akceptují ji všichni historikové. Na žádném konceptu nebo definici jakéhokoli termínu používaného v humanitních a sociálních vědách totiž neexistuje jednoznačný konsenzus.¹⁰ Definice „fašismu“ je a vždy bude předmětem neshod a diskusí. S každým novým výzkumem se objeví nová, dříve nepoznaná fakta a interpretace, jež mohou narušit dosud akceptované „pravdy“. Historiografie se neustále vyvíjí a pohledy historiků se mění. Proto i definice pojmu „fašismus“ bude vždy napadána a diskutována tak dlouho, dokud bude o fašismus a jeho studium zájem. A to není špatně – právě naopak. Rumunský historik Constantin Iordachi tvrdí, že jednotlivé definice, ať už deduktivní, nebo induktivní, by se neměly navzájem vylučovat, ale naopak doplňovat.¹¹

Váženou čtenářku nebo čtenáře proto vyzývám k zachování kritického myšlení, studiu primárních pramenů a neustálému kritickému přehodnocování jak mých, tak i svých vlastních závěrů. Navzdory mé upřímné snaze přinést co nejobjektivnější pohled na toto složité téma si uvědomuji, že absolutní objektivita není pro historika dosažitelná – a pravděpodobně ani žádoucí. Stejně jako každý autor, i já jsem formován svým kulturním prostředím, vzděláním, zkušenostmi i hodnotovým ukotvením. Některé ze svých předsudků si uvědomuji a vědomě se je snažím potlačovat nebo reflektovat. Jiné však zůstávají skryté – a možná právě ty jsou nejnebezpečnější. Každý výklad dějin je do určité míry interpretací, nikoli mechanickým popisem faktů. Proto tuto knihu nenabízím jako konečné slovo o fašismu, ale jako pozvánku k diskusi.

***

⁹ GRIFFIN, Roger, Studying Fascism in a Postfascist Age. From New Consensus to New Wave? in: *Fascism. Journal of Comparative Fascist Studies*, Vol. 1, No. 1, 2012, s. 1–17. Též GRIFFIN, R., Palingenetischer Ultrationalismus. Geburtswehen einer neuen Faschismusdeutung, in: WOLLER, Hans Woller (ed.), *Der Faschismus in Europa. Wege der Forschung*, München 2014, s. 17–34.

¹⁰ Podrobněji viz například OUTHWAITE, William, *Concept Formation in Social Science*, London 1983.

¹¹ IORDACHI, Constantin (ed.), *Comparative Fascist Studies – New Perspectives*, London 2010, s. 27.

Samotný text knihy sleduje jednoduchou a v historiografii poměrně tradiční strukturu: první tři kapitoly postupně vysvětlují, co je fašismus, co z této definice vyplývá a jaké jsou jeho kořeny. Jednotlivé kapitoly popisující historii konkrétních fašistických hnutí v různých zemích pak ilustrují, jak jednotlivá hnutí kombinují společné ideologické hodnoty – které zachycuje i definice fašismu z úvodu knihy – s výrazně odlišnými národními rysy. Tato syntéza společných a odlišných znaků pak dává každému hnutí, každé individuální manifestaci fašismu naprosto unikátní zabarvení i postavení v rámci historického kontextu. Součástí knihy je poměrně velké množství poznámek pod čarou. Uvědomuji si, že to není zrovna čtenářsky atraktivní, chtěl jsem však, aby nevznikaly žádné pochybnosti o tom, odkud jsem čerpal své informace. Při psaní této knihy bylo mým záměrem současně vytvořit i reprezentativní přehled literatury, v němž naleznete odkazy k dalšímu studiu. Z praktických důvodů je seznam zdrojů a literatury na konci knihy rozdělen do sedmi větších tematických celků (teoretické aspekty a metodologie, italský fašismus, německý nacismus, fašismus v Británii, fašismus v Československu, transnacionální fašismus a fašismus po druhé světové válce).

Po úvodu, v němž vysvětluji, co je fašismus, následují čtyři příklady fašistických hnutí. Vybral jsem je tak, aby reprezentovaly dva příklady fašismu, které se dostaly k moci, a dva, jež naopak zcela selhaly. Italské i německé mutaci fašismu jsou věnovány dohromady čtyři kapitoly – dvě každé zemi. Je to proto, že jde o dva nejvýznamnější příklady – jsou to jediná fašistická hnutí v dějinách, která se k moci dostala víceméně demokratickou cestou. U italského fašismu jsem za milník zvolil rok 1929, kdy se Mussolinimu podařilo v Itálii definitivně nastolit diktaturu. V případě nacismu se spousta historiků při podobném dělení dějin hnutí přiklání k roku 1934, kdy nacisté skutečně ovládli stát. Já jsem se však rozhodl pro konzervativnější přístup a za milník jsem určil leden 1933, kdy byl Hitler jmenován kancléřem. Následují dvě kapitoly o britském a československém fašismu. V obou zemích byl fašismus marginálním hnutím, které nikdy nemělo šanci získat moc. Přesto je velmi zajímavé sledovat, jak se meziválečný fašismus choval v „embryonálním vývoje-ovém stadiu“ a v prostředí, které mu nebylo přátelsky nakloněné.

Tuto „historickou“ část uzavírá text věnující se fašismu jako transnacionálnímu fenoménu. Jde o kratší kapitolu, kterou se pokouším překročit tradiční národní rámce, v nichž se fašistická hnutí obvykle zkoumají. Přestože fašismus vznikl v konkrétních národních kontextech a vždy měl výrazné lokální rysy, fašisté od samého začátku sledovali vývoj v jiných zemích, navzájem se inspirovali, kopírovali taktiky, symboliku i organizační struktury. V meziválečném období existovala živá síť kontaktů mezi fašisty v Itálii, Německu, Velké Británii, Maďarsku, Rumunsku, Československu či Španělsku. Tato

kapitola ukazuje, že fašismus lze považovat nejen za národní, ale také mezinárodní fenomén – dynamické prostředí, v němž dochází k výměně idejí, praxí a mýtů. Zkoumání těchto propojení nám umožňuje lépe pochopit, jak se fašismus šířil, jak se adaptoval na nové podmínky a proč si tak účinně podmanil mysl lidí v různých kulturních a historických prostředích. Zároveň kapitola ukazuje, že fašismus nebyl jen evropským, ale opravdu globálním fenoménem.

Následující dvě kapitoly se věnují vývoji fašismu po roce 1945 a jeho současným podobám ve 21. století. První z nich se zabývá poválečnými transformacemi fašismu – sleduje, jak se fašistické ideologie přizpůsobovaly novým politickým poměrům, jak se postupně etablovaly v podobě neonacistických, neofašistických a později „metapolitických“ hnutí, jak se jejich aktéři pokoušeli reinterpretovat dějiny či změnit kulturní normy společnosti a jaké různé nové formy si neofašistická a neonacistická hnutí musela osvojit, aby mohla přežít ve vůči nim vyloženě nepřátelském poválečném světě. Navzdory rozsahu nejde o kompletní a vyčerpávající analýzu, ale spíše o nástin základních témat. Poslední kapitola knihy se věnuje vývoji v současném století. Přináší analýzu jevů, které nelze ignorovat: normalizaci extrémně pravicového diskurzu, hybridní hnutí mísící fašistické prvky s postmoderní ironií, sílu online platformy při šíření radikalizace a úpadek důvěry v liberální instituce. Tyto dvě kapitoly jsou klíčové, protože ukazují, že fašismus není mrtvou ideologií minulosti, ale neustále mutujícím souborem představ, symbolů a strategií, které se přizpůsobují novým historickým a technologickým podmínkám. Chceme-li fašismus pochopit a účinně mu čelit, musíme se dívat nejen do minulosti, ale také na současnost.

Kapitoly o italském a německém fašismu a rovněž kapitola o fašismu po roce 1945 mají – nevyhnutelně – kompilační charakter. Těžiště mého výzkumu spočívá především v nové interpretaci prací jiných badatelů. V kapitolách o britském, a především o československém fašismu naopak vycházím ve velké míře z vlastního archivního výzkumu a z práce s primárními prameny. Kapitoly o jednotlivých hnutích sledují vývoj hnutí chronologicky, nejde však o kompletní a komplexní přehled dějin všech hnutí. To by z kapacitních důvodů ani nebylo možné. Kdybych měl pokrýt všechny aspekty jejich fungování, každé z hnutí by vydalo na samostatnou monografii, případně i několik.

K dějinám nacismu či italského fašismu navíc existuje nepřehledné, ba přímo už nezvládnutelné množství literatury. Jiří Pešek například uvádí, že k problematice nacismu a holocaustu bylo jen do devadesátých let vydáno přibližně dvanáct tisíc titulů.¹² Pojmout celé toto množství během jednoho lidského života není možné a pro práci tohoto charakteru to ani nebylo nutné.

¹² PEŠEK, Jiří, *Setkávání s Klio. Studie z dějin dějepisectví*, Praha 2014, s. 344.

V této knize jsem se proto soustředil spíše na ideologii hnutí a snažil jsem se postřehnout, jak se formoval jejich program a jak se uplatňovala z něho vyplývající snaha o totalitní ovládnutí společnosti. Dobře to ilustruje i to, jakým způsobem se dá uplatnit a využít definice fašismu, s nímž pracuji. Samotné dějiny fašistického hnutí jsou spíše v pozadí a slouží více k ilustraci než jako předmět analýzy. Pro větší přehlednost je zároveň seznam literatury rozdělen tematicky po jednotlivých kapitolách.

***

Za více než deset let jsem měl možnost navštívit obrovské množství institucí a konzultovat svůj výzkum s velkým počtem významných odborníků. Není možné vyjmenovat je všechny, avšak několik lidí a institucí zmínit musím.

V první řadě bych chtěl poděkovat svému učiteli a velkému vzoru po odborné i lidské stránce, prof. Rogeru Griffinovi, který mě o fašismu naučil téměř všechno, co o něm vím. Po odborné stránce jsem měl možnost konzultovat své závěry a interpretace také s Constantinem Iordachim, a to během mého dvousemestrálního výzkumného pobytu na Central European University v Budapešti na přelomu let 2017 a 2018. Díky patří též Aristotlu Kalliovi, jehož práce a publikace jsou mi velkou inspirací, László Vörösovi, který opravil některé mé chyby a špatné interpretace týkající se problematiky nacionalismu, Oliveru Zajacovi, který mi pomohl s kapitolou o kořenech fašismu a korigoval řadu mých chyb, Hertě Tkadlečkové, která přečetla a připomínkovala kapitolu o italském fašismu, a Jánů Hlavinkovi, který mě upozornil na několik nesrovnalostí v části věnované problematice holokaustu. S překladem textů z italštiny mi ochotně pomáhal Michal Dančišin a celý text jako první přečetl, nekompromisně kritizoval a připomínkoval Milan Konečný – oběma náleží mé díky. I když ne jmenovitě, musím zmínit také své kolegy z Anglo-American University v Praze a Historického ústavu SAV, s nimiž jsem svůj výzkum a psaní také často konzultoval.

Obrovské díky patří recenzentům: Miloslavu Szabóovi, Ivanu Kamencovi a Tomáši Nociarovi, kteří se chopili recenze prvního vydání knihy, Antonu Hruboňovi, Pavlu Kotlánovi a Martinu Veselému, kteří knihu recenzovali v rámci mého habilitačního řízení na Masarykově univerzitě v Brně, a Zdenku Berounovi, který spolu s Tomášem Nociarem recenzovali toto nové vydání. Jejich ochotné a dobře míněné připomínky výrazně pomohly odborné vyspělosti této práce. Navíc jsem měl možnost s mnoha z nich svůj výzkum konzultovat i průběžně – taková pomoc svědčí každému autorovi.

Poděkovat bych chtěl i dvěma výjimečným ženám, které za mnou stály a podporovaly mě od samého začátku psaní této knihy a bez jejichž podpory

bych ji možná nikdy nedokončil: mé manželce Nikol a mé matce Marii Drábíkové.

Díky patří i Nakladatelství Epoque, a to zejména Vašku Kotrmanovi, který s nápadem na české vydání přišel a bez jehož neustálé motivace a trpělivosti s mou prací by se tato kniha nikdy nestala realitou. Mimořádně poctivou a dobrou práci odvedla při překladu Pavlína Kajnarová a díky patří také editoru Martinu Ďáskovi, který mi pomohl s redakcí. Všichni textu významně prospěli, díky jejich zásahům je mnohem čtivější a uhlazenější než má původní verze.

Z institucí nemohu nezmínit Bodleian Library v Oxfordu, The British Library v Londýně, Central European University Library v Budapešti, Národní knihovnu v Praze, Univerzitní knihovnu v Bratislavě a Ústřední knihovnu Slovenské akademie věd v Bratislavě, a především jejich pracovnice a pracovníky, bez jejichž ochoty by moje cesta k dokončení této knihy nebyla možná.

Na závěr bych chtěl zdůraznit, že ne všechny dobře míněné rady jmenovaných lidí jsem vždy akceptoval, a tak jakékoli faktografické či interpretační chyby jsou jen a pouze moje a nesu za ně plnou odpovědnost.

Praha, červen 2025

KRUTÉ PROBUZENÍ ZE SNŮ O IMPÉRIU: FAŠISTICKÝ REŽIM V ITÁLII (1929–1945)

Po obdobích získání moci (1919–1925) a konstrukci fašistické diktatury (1925–1929) lze hovořit o další specifické fázi vývoje italského fašismu. Kontroverzní italský historik Renzo De Felice nazval období 1929–1936 léty „konsenzu“ (*Gli anni del consenso*).⁶⁰⁰ Zatímco svět se po krachu na Wall Street 24. října 1929 (tzv. černý čtvrtek) začal otřásat v základech, Mussolini si užíval začátek vrcholu své slávy. Pomocí politického manévrování, násilí a výhrůžek, ale i trpělivosti a do značné míry také politického kumštu, dosáhl fašismus dohody se všemi – s papežem, králem, armádou, průmyslníky, bankéři, majiteli půdy, dokonce i s velkou částí intelektuálů a umělců (čili částí společnosti, která je tradičně v silné opozici vůči autoritativním a diktátorským režimům). Mussolini se však těšil respektu i v zahraničí, zejména pak ekonomů, kteří se během velké hospodářské krize začali nevěřičně ptát, zda v Itálii opravdu našli cestu, jak zabránit nezaměstnanosti a kolapsu, kterými trpěly jejich národy.⁶⁰¹

Když Mussolini v roce 1929 přednesl projev o stavu národa, liberalismus a socialismus již nepředstavovaly politickou hrozbu a fašistický stát se mohl opřít o institucionální základy. Dle režimových ideologů se fašistům podařilo vytvořit dynamickou, progresivní a plně integrovanou národní komunitu, kreativní syntézu nacionalismu a socialismu a světu ukázat příklad moderního státu. Duce v projevu vyjmenoval úspěchy režimu a chlubil se vytvořením nové civilizace: „Pamatujme, že veškerá energie Itálie je dnes absorbovaná při vytváření nových institucí, v novém typu civilizace, která našla soulad mezi tradicemi a moderností, mezi progresem a vírou, mezi strojem a duchem, a která vytvořila soulad myšlení a výtvarných dvou století. [...] Řím musí být hlavním městem vzkříšené Itálie.“⁶⁰²

⁶⁰⁰ PAYNE, Stanley, *A History of Fascism, 1914–1945*, London 2001, s. 212.

⁶⁰¹ BOSWORTH, Richard J. B., *Mussolini*, London 2002, s. 241.

⁶⁰² Projev 10. března 1929, in: *Il Popolo d'Italia*, No. 69, 12. března 1929, citováno dle GRIFFIN, Roger (ed.), *Fascism (Oxford Readers)*, Oxford 1995, s. 117–120.

Zatímco se svět po krachu na Wall Street začal otrásat v základech, Mussolini si skutečně užíval začátek vrcholu své slávy. Renzo De Felice nazval roky 1929–1936 léty „konsenzu“. Na snímku z roku 1929 Mussolini hovoří k davu shromážděnému v Koloseu. V té době ještě stále vystupoval v civilním oděvu, který však s nástupem třicátých let a militarizací společnosti čím dál tím častěji nahrazovala uniforma.

DOKTRÍNA FAŠISMU

Ne vše ale bylo v Itálii tak „ružové“, jak se zprvu mohlo zdát. Výkon fašistického hospodářství ve dvacátých letech snesl srovnání s výkonem průměrné evropské průmyslové země – nebylo to tedy špatné, ale nešlo ani o fenomenální úspěch, jak to prezentovala fašistická propaganda. Během velké hospodářské krize v letech 1929–1932 klesla průmyslová produkce o 20 % a nezaměstnanost stoupla z přibližně tří set tisíc v roce 1929 na zhruba milion lidí v roce 1933. Znovu – nebylo to nic, co by neodpovídalo evropskému průměru, ale zdaleka to neodpovídalo tvrzením fašistické propagandy, že se Itálie vyhnula krizi. Vláda se pokusila spolu s průmyslovými elitami udržet podniky nad vodou tím, že jim banky poskytovaly rozsáhlé úvěry a kapitál. Protože však velké italské banky zároveň vlastnily podíly v průmyslových firmách, nesly přímo jejich ztráty. Tento způsob podpory se brzy ukázal jako neudržitelný a v létě 1931 vyústil v částečný kolaps bankovního systému, při němž zkrachovaly Banca di Milano, Credito Italiano a Banca Commerciale.

Vláda odpověděla – v souladu se snahou o totalitní ovládní společnosti – posílením role státu. V říjnu 1931 došlo k vytvoření Institutu italského majetku (*Istituto Mobiliare Italiano*, IMI) s kapitálem pět set milionů lir,⁶⁰³ jehož cílem bylo skupovat podíly krachujících bank, a v lednu 1933 vznikl Institut pro průmyslovou rekonstrukci (*Istituto per la Ricostruzione Industriale*, IRI), který podobným způsobem skupoval a financoval průmyslové podniky.⁶⁰⁴ Téměř zničehonic měla Itálie největší státní průmyslový sektor v Evropě. IRI se nakonec transformovala ve stálou instituci, která v roce 1939 vlastnila 21,5 % kapitálu v italských průmyslových podnicích – což byl s výjimkou Sovětského svazu největší podíl na světě.⁶⁰⁵

V letech 1929–1932 došlo také k dalšímu pokusu uvést do praxe ideje korporativního státu. Působnost Ministerstva korporací se výrazně rozšířila a resort získal další kompetence. Majitelé továren, nespokojeni s touto změnou, však znovu dokázali přitlačit na vedení PNF a Giuseppe Bottai, ambiciózní technokratický ministr, musel svůj post opustit. Od prvních vážných projevů velké hospodářské krize přitom probíhaly v tisku, ve Velké fašistické radě i na odborných konferencích relativně málo usměrňované diskuse. To vzbuzovalo naděje, že fašismus skutečně hledá cestu optimálního vývoje. Vznikaly iluze, že ve fašismu jsou životaschopné prvky, které by eventuálně mohly dokonce překonat „diktátorskou fázi“ a v Itálii by mohl vzniknout nový typ společenského pořádku. Mussolini se svým vyvinutým smyslem pro politiku pochopil, že takovéto otevřené debaty mají ve veřejnosti velice pozitivní odezvu, a nechal je plynout. Všechny diskuse skončily v roce 1934, když poslanecké sněmovně předložil zákon o korporacích. Nová legislativa zreformovala systém do dvaceti dvou korporací, rozdělených do tří větších celků – průmysl, zemědělství, služby. Nominálně, tedy na papíře, měly tyto korporace na starosti platy i pracovní podmínky v jednotlivých sektorech hospodářství, ve skutečnosti opět profitovali jen státní úředníci a v zemi došlo k posílení vlivu kartelů. Součástí této legislativy tvořil i zákon *de facto* rušící svobodu pohybu – bez souhlasu komisariátu pro migraci a vnitřní

⁶⁰³ Kapitál 500 milionů lir představoval přibližně 0,5–0,6 % tehdejšího HDP. To je na první pohled malé číslo, ale v kontextu státní intervence do bankovního sektoru šlo o obrovskou částku, protože běžné státní výdaje byly mnohem menší a šlo o cílenou injekci kapitálu do jedné instituce. Pokud bychom to převedli na dnešní kupní sílu, mluvili bychom o částce v řádu několika miliard dolarů či eur. Srovnej ZAMAGNI, Vera Negri, *The Economic History of Italy, 1860–1990*, Oxford 1993, s. 298–301.

⁶⁰⁴ Podrobněji tamtéž, s. 243–317.

⁶⁰⁵ KNIGHT, Patricia, *Mussolini and Fascism: Questions and Analysis in History*, New York 2003, s. 65; Zjednodušeně též DE GRAND, Alexander J., *Fascist Italy and Nazi Germany: The 'Fascist' Style of Rule*, London 2004, s. 52.

kolonizaci bylo stěhování dělníků nebo jejich rodin z jedné provincie do druhé zakázané.⁶⁰⁶

Navzdory všem problémům a nefunkčnosti korporativního státu (nefunkčnosti ve smyslu, že neodpovídal původnímu konceptu ani tomu, jak ho propaganda prezentovala), nemůžeme italské fašistické hospodářství hodnotit jako úplné selhání. Jisté zotavení hospodářství zaznamenalo zejména v souvislosti se zbrojením, probíhajícím od roku 1935, a válkou v Etiopii – v roce 1935 se průmyslový index dostal na úroveň z roku 1929, v roce 1937 už celkem jasně převyšoval předkrizový stav a v roce 1939 byl vyšší minimálně o 20 % oproti roku 1929.⁶⁰⁷ Pro srovnání, celková průmyslová produkce v Itálii vzrostla oproti roku 1913, který představuje pomyslnou hodnotu 100, do roku 1938 na 153,8, přičemž například v Německu na 149,9 a ve Francii jen na 109,4. Hospodářství přitom v období let 1922–1938 rostlo více než dvakrát rychleji než populace – což znamenalo, že Italové byli v roce 1938 v průměru bohatší než v roce 1922. V letech 1929–1939 narostlo italské hospodářství o 16 %. To odrážely i statistiky armády, podle nichž noví odvedenci dosahovali větší výšky i hmotnosti.⁶⁰⁸

Hospodářských výsledků však bylo dosaženo především vykořisťováním dělníků a rolníků (platy dělníků v továrnách dokonce klesly) a zbrojením vyúsťujícím v expanzivní zahraniční politiku. Snahy režimu o modernizaci zemědělství – především programy na získání úrodné půdy z bahenních a mořských oblastí – se ukázaly jako neefektivní, v některých případech končily doslova katastrofou. Navzdory enormní snaze režimu industrializovat zemi pracovalo v roce 1936 stále 48 % populace (56 % v roce 1921) v zemědělství a průmyslový sektor vzrostl z 24 % v roce 1921 jen na 28 % v roce 1936. Rolníci navíc v období fašismu zchudli.⁶⁰⁹ „Do druhé poloviny třicátých let – do éry výbojů a agresivní aktivní zahraniční politiky – vstupovala Itálie hospodářsky slabá a nedokázala armádě zajistit materiál, výzbroj ani výstroj v potřebné kvalitě a množství.

Kromě nového pokusu o „zfunknění“ korporativního státu došlo i k další snaze o preciznější definování fašistické doktríny a toho, co je fašismus. V letech 1929–1938 postupně vycházela *Enciclopedia italiana*, jejímž hlavním editorem byl Giovanni Gentile. Právě v ní se nachází známé a často citované

⁶⁰⁶ CERASI, Laura, Rethinking Italian corporatism. Crossing borders between corporatist projects in the late liberal era and the Fascist corporate state, in: COSTA PINTO, Antonio (ed.), *Corporatism and Fascism. The Corporatist Wave in Europe*, London 2017, s. 103–123.

⁶⁰⁷ PAYNE, S., *A History...*, s. 225.

⁶⁰⁸ Tamtéž, s. 226.

⁶⁰⁹ ZAMAGNI, V. N., *The Economic History...*, s. 243–317.

heslo *Fascismo*.⁶¹⁰ To se objevilo ve svazku z roku 1932 a měl jej formulovat sám Mussolini. Dnes víme, že většinu hesla napsal Gentile, ale část pojmenovanou *Doktrína fašismu* (*La dottrina del fascismo*), především části o *ducismu*, skutečně napsal sám duce. Klíčový koncept eseje tkví v odmítnutí všech předcházejících modelů státu: „Přiznejme, že 19. století bylo stoletím marxismu, liberalismu, demokracie. To však neznamená, že i 20. století musí být stoletím marxismu, liberalismu a demokracie. Politické doktríny přicházejí a odcházejí, národ zůstává. Můžeme si dovolit věřit, že toto je století autority, fašistické století. Pokud 19. století bylo stoletím jednotlivce (liberalismus znamená individualismus), můžeme klidně věřit tomu, že toto je ‚kolektivní‘ století, a tedy století fašismu.“⁶¹¹

Zároveň však zdůrazňoval, že i když fašismus „neguje socialismus, demokracii a liberalismus, nemělo by to vést k závěru, že fašismus se chce vrátit do světa před rokem 1789. [...] Nevrací se. [...] To, že doktrína jen zužitkuje ty elementy jiných doktrín, které jsou stále životaschopné, je přece logické“.⁶¹² Sám Mussolini tvrdil, že fašismus vyřeší problémy socialismu a liberalismu a rovněž ekonomické problémy kapitalismu a socialismu, že vyřeší duchovní krizi Evropy. Měla to být třetí cesta mezi kapitalismem a socialismem, západem a východem, očista a obroda národa slibující přinést novou Itálii, nového Itala, novou civilizaci. Co to však znamenalo konkrétně, zůstávalo stále nejasné.⁶¹³

ITÁLIE PRO ITALY

Po upevnění absolutní moci v roce 1929 přišla nová fáze státní represe a policejního teroru. Zatímco ve dvacátých letech se útoky fašistů a nové státní moci zaměřovaly především na oponenty – komunisty, socialisty, anarchisty, republikány a další –, po likvidaci stranické opozice se režim zaměřil na odpor „běžných“ občanů. Počty „politických vězňů“ stouply ve druhé polovině třicátých let čtyřnásobně a rozšířila se i geografická působnost státního teroru – zatímco ve dvacátých letech se fašisté soustředili především na pacifikaci severu, ve třicátých letech už masivně zasahovali i na jihu země. Například v Palermu, největším sicilském městě, bylo před rokem 1935 odsouzeno za

⁶¹⁰ V encyklopedii na s. 847–884, zahrnuje spoustu grafů a obrázků.

⁶¹¹ MUSSOLINI, Benito – VOLPE, Gioacchino, *La dottrina del fascismo, con una storia del movimento fascista*, Roma 1932, s. 17–18.

⁶¹² Tamtéž, s. 18–19.

⁶¹³ PAYNE, S., *A History...*, s. 214.

OD UCHOPENÍ MOCI K ARMAGEDONU: NĚMECKÝ FAŠISMUS 1933–1945

Uchopení moci (*Machtergreifung*), jak nacisté nazývali Hitlerovo jmenování říšským kancléřem, představovalo zpočátku spíše jejich sen než realitu.⁹⁴⁴ Někteří historikové dokonce začali používat výraz *Machtübergabe* (předání moci). V novém kabinetu zasedalo celkem jedenáct ministrů, z nichž pouze dva – vedle samotného Hitlera – patřili k NSDAP. Nacisté nedrželi v rukou hospodářství ani zahraniční politiku a zároveň postrádali dostatečnou parlamentní oporu: spolu s hlasy Německé národně lidové strany (*Deutschnationale Volkspartei*, DNVP) dosahovali jen kolem čtyřiceti procent křesel. O stabilní vládě tedy nemohla být řeč. To Hindenburg i von Papen věděli, nepochopili však, že jmenováním kancléřem otevřeli Hitlerovi prostor k budování jeho osobní moci.

V SOULADU SE ZÁKONEM

Zpočátku bylo pro Hitlera důležité – podobně jako pro Mussoliniho o deset let dříve – udržet zdání normálnosti a především legitimacy své vlády. Než mohl přikročit k budování „Nového Německa“, potřeboval si podřídit celý mocenský aparát státu – a to způsobem, který navenek působil legálně. Nemusel přitom likvidovat demokratické instituce od základů. Už styl vládnutí německých elit po pádu Müllerovy vlády v březnu 1930 se totiž od demokracie stále více vzdaloval – Hitler v tomto trendu pouze pokračoval. Jeho prvním krokem proto byla snaha získat parlamentní většinu. Dne 4. února 1933 dostal od Hindenburga povolení k vypsání dalších předčasných voleb. Současně

---

⁹⁴⁴ HÖRSTER-PHILIPS, Ulrike, Großkapital, Weimarer Republik und Faschismus. Konzeptionen und Aktivitäten des deutschen Industrie- und Bankkapitals zur Zerstörung des bürgerlichen Parlamentarismus und zur Errichtung der faschistischen Diktatur 1918–1933, in: KÜHNEL, Reinhard – HARDACH, Gerd (eds.), *Die Zerstörung der Weimarer Republik*, Köln 1979, s. 115.

V únoru 1933 pětáosmdesátiletý říšský prezident Paul von Hindenburg povolil Hitlerovi vypsát další volby a zároveň souhlasil s určitými omezeními svobody tisku a politických shromáždění. Nacisté se zároveň snažili naklonit si starého maršála okázalými projevy úcty a připomínkami jeho vojenské slávy.

prezident souhlasil s určitými omezeními svobody tisku a politických shromáždění.⁹⁴⁵

Propagandistická kampaň NSDAP měla tentokrát dvě výrazná specifika. Jednak mohli nacisté jako vládní strana vedle vlastních stranických prostředků využívat i státní kanály. A jednak do strany začaly proudit značné částky od nejvýznamnějších německých průmyslníků – po uchopení moci NSDAP ji podporovali buď dobrovolně, z pragmatických důvodů, nebo pod určitým tlakem.⁹⁴⁶ Pro finančně zcela vyčerpané hnutí představovaly tyto prostředky v kampani zásadní posilu. Pro volební boj byly příznačné ještě dvě věci: extrémní násilí jednotek SA a cílené tažení za ovládnutí zemských vlád. Jen v únoru bylo podle dobových policejních statistik zaznamenáno devětašedesát politicky motivovaných vražd (z toho osmnáct obětí tvořili nacisté), a dokonce vznikly i „neoficiální“ koncentrační tábory – například v berlínském

⁹⁴⁵ PAYNE, Stanley, *A History of Fascism, 1914–1945*, London 2001, s. 174.

⁹⁴⁶ TURNER, Henry Ashby, *German Big Business and the Rise of Hitler*, Oxford 1987, s. 313–332.

kině Columbia, ve štetínském přístavu a na řadě dalších míst. Staly se předzvěstí hrůz následujících let.⁹⁴⁷ Již dříve útočily oddíly SA i na polovojeenské organizace demokratických stran, jako byl Reichsbanner, nikdy však v takové míře jako nyní. Zakázáno bylo dvacet regionálních i celostátních novin strany Zentrum a rovněž několik titulů, případně jednotlivých čísel sociálnědemokratického tisku.⁹⁴⁸

Druhou výraznou charakteristikou února 1933 se stala snaha nacistů podřídit si zemské vlády. Obvyklý postup vypadal následovně: jednotky SA rozpoutaly na ulicích vlnu výtržností a násilností a tvrdily, že odpovědnost nesou komunisté či jiné levicové strany, hnutí a spolky. Nato místní nacistický gau-leiter nebo jiný funkcionář požádal Ministerstvo vnitra o zásah a obnovení pořádku. Ministerstvo ovšem ovládal Wilhelm Frick, který poté vyměnil policejního šéfa v daném regionu za člena NSDAP. Umožňoval mu to vládní dekret z 28. února, jenž poskytl vládě rozsáhlé pravomoci nad samosprávou. Následkem tohoto kroku zemské vlády často na protest rezignovaly, ovšem nacisté reagovali jednoduše: zemskou správu převzali dosazení komisaři (viz podkapitola o glajchšaltaci). Frick navíc přijal do policejního sboru přibližně padesát tisíc „pomocných policistů“ (*Hilfspolizei*, *Hipo*⁹⁴⁹): kolem osmdesáti procent tvořili příslušníci SA, zbytek pravicový Stahlhelm.⁹⁵⁰ Všechny tyto kroky podnikla NSDAP v rámci platného zákona.

Hitler věřil, že v takové situaci může ve volbách získat nadpoloviční většinu. Konat se měly 5. března 1933. Násilnosti jednotek SA však představovaly pro nacisty problém v jejich snaze získat masovou podporu. Jejich tvrzení, že se pouze snaží zabránit levicovému (komunistickému) převratu, který se podle nich v zemi chystal, působila při střetu s realitou jen stěží uvěřitelně – alespoň do okamžiku, než 27. února 1933 vzplála budova říšského sněmu. Požár Reichstagu patří k nejvýznamnějším událostem období nástupu nacistického režimu v Německu. NSDAP díky němu dokázala prosadit legislativu, která jí výrazně usnadnila úplné převzetí vlády nad zemí. Nacisté okamžitě obvinili z žhářství komunisty.

⁹⁴⁷ EATWELL, Roger, *Fascism. A History*, London 2003, s. 142; BURLEIGH, Michael, *The Third Reich. A New History*, London 2001, s. 151; GEARY, Dick, Coercion, Consent, and Accommodation in the Third Reich, in: BARATIERI, Daniela – EDELE, Mark – FINALDI, Giuseppe (eds.), *Totalitarian Dictatorship: New Histories*, London 2013, s. 161. REICHE, E. G., From ‚Spontaneous‘ to Legal Terror: SA, Police, and the Judiciary in Nürnberg 1933–1941, in: *European History Quarterly*, Vol. 9, No. 2, 1979, s. 237–264.

⁹⁴⁸ EVANS, Richard J., *The Coming of the Third Reich*, New York 2003, s. 318–322.

⁹⁴⁹ *Hipo* existovaly jen krátce a později byly tímto názvem označované jiné organizace: pomocné jednotky *Ordnungspolizei* a během války také zvláštní pomocné jednotky armády.

⁹⁵⁰ PAYNE, S., c. d., s. 174.

Požár říšského sněmu měl zásadní dopad na vývoj německé politiky. Umožnil nacistům přijmout dekret o požáru říšského sněmu, na jehož základě byla zrušena většina občanských práv a svobod.

Původně se mnozí tehdejší pozorovatelé i pozdější historikové domnívali, že požár založili sami nacisté, protože jim dokonale hrál do karet a dokázali z něj vytěžit obrovský politický kapitál. Dnes však víme téměř s jistotou, že šlo o čin nizozemského komunisty Marinuse van der Lubbeho (1909–1934).⁹⁵¹ Ten byl na místě dopaden a sám tvrdil, že chtěl svým činem podnítit německé dělníky k boji proti fašismu. Otevřenou otázkou zůstává, zda skutečně jednal sám, jak od počátku prohlašoval. Spolu s ním zatkli ještě čtyři další komunisty, ale pouze van der Lubbe byl nakonec odsouzen k smrti a 10. ledna 1934 popraven.⁹⁵² Bez ohledu na to, kdo požár způsobil, vyvolala událost obrovskou paniku. Hitler přiměl prezidenta Hindenburga, aby už 28. února 1933 podepsal tzv. dekret o požáru říšského sněmu (*Reichstagsbrandverordnung*, celým názvem Dekret říšského prezidenta na ochranu lidu a státu – *Verordnung des Reichspräsidenten zum Schutz von Volk und Staat*). Na jeho základě byla zrušena většina ústavně zaručených občanských práv a svobod. Protože měli nacisté v rukou klíčové Ministerstvo vnitra, využili dekret k legálnímu uvěznění každého, koho označili za protivníka.⁹⁵³ Tím Hindenburg položil jeden ze základních kamenů nacistické vlády. Jeho nařízení zůstala v platnosti až do roku 1945.

V říšském parlamentu Hitler 28. února zcela otevřeně vysvětlil, co nový zákon znamená. Podle něj měl sloužit k „nemilosrdné likvidaci KPD“.⁹⁵⁴ Nacisté označili požár za začátek komunistického puče, spustili masivní propagandu k zastrašení obyvatel a zatkli řadu představitelů komunistické strany, včetně předsedy Ernsta Thälmana (3. března) a dalších významných osobností. Ty části Německa, které nebyly pod nacistickou kontrolou, se většinou omezily na zákaz komunistického tisku, zatímco tam, kde nacisté už vládli, probíhalo rozsáhlé zatýkání. V největší zemi – Prusku – bylo během několika dní uvězněno více než deset tisíc členů a příznivců KPD.⁹⁵⁵ Samotnou stranu se však Hitler ze strachu z povstání zakázat neodvážil.

Volební kampaň probíhala bez překážek pouze u dvou stran: NSDAP a DNPV.⁹⁵⁶ Hitler proto očekával výrazný úspěch. Přesto nacisté nezískali ani

⁹⁵¹ BROSZAT, Martin, *The Hitler State: The Foundation and Development of the Internal Structure of the Third Reich*, London 1981, s. 71.

⁹⁵² Historik Benjamin Carter Hett v poslední významnější práci o požáru říšského sněmu tvrdí, že van der Lubbe nemohl jednat sám – podle něj k tomu neměl potřebné prostředky. Viz HETT, Benjamin Carter, *Burning the Reichstag: An Investigation into the Third Reich's Enduring Mystery*, Oxford 2014, s. 318–320. Podrobněji k požáru viz Hettova kniha.

⁹⁵³ Dobré shrnutí viz BROSZAT, M., *The Hitler State...*, s. 70–74.

⁹⁵⁴ Citováno dle BROSZAT, M., *The Hitler State...*, s. 71.

⁹⁵⁵ Tamtéž, s. 72.

⁹⁵⁶ EVANS, R. J., *The Coming...*, s. 318–322.

Požár říšského sněmu založil Marinus van der Lubbe, který v září 1933 stannul před soudem v Lipsku. Po celou dobu procesu působil jako zlomený člověk a na jeho konci si vyslechl trest smrti. Hitlerovi však jeho čin umožnil rozpoutat rozsáhlé represe vůči oponentům a takřka bleskově utužit nacistický režim.

nadpoloviční většinu – obdrželi „jen“ 43,9 % hlasů. I když se často mluví o „velké podpoře“ nacismu, pravda je to jen zčásti. Stran sice kandidovalo více, avšak nacisté měli celý proces pod dohledem: zastrašovali opoziční voliče i strany (tisíce významných představitelů KPD skončily ve vězení), jednotky SA a SS pochodovaly v den voleb ulicemi a podobně. O svobodné volby tedy rozhodně nešlo. Přes veškerou manipulaci nakonec nedokázali přesvědčit dostatek voličů. K vládní většině stále potřebovali mandáty DNVP (8,3 %). SPD přišla pouze o jedno křeslo (20,43 % a 120 poslanců), což byl vzhledem k okolnostem výjimečný výsledek. KPD ztratila devatenáct křesel, ale i tak dokázala získat téměř pět milionů hlasů (16,86 %) a 81 mandátů.

Pro Hitlera to znamenalo nejen nutnost koaliční vlády s DNVP (ta s nacisty ochotně spolupracovala), ale i fakt, že mu chyběla ústavní většina potřebná ke schválení tzv. zmocňovacího zákona (*Ermächtigungsgesetz*, celým názvem Zákon pro nápravu nouze národa a říše, *Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich*). Tento zákon umožňoval vládnímu kabinetu přijímat předpisy bez souhlasu říšského sněmu, a v určitých případech dokonce

Volby v březnu 1933 Hitler zamýšlel jako manifestaci, která potvrdí nacistickou dominanci v německé politice. V žádném případě se však nedalo hovořit o svobodných volbách. Ilustrativní je i tento snímek – na voliče shromážděné před volební místností dohlížejí příslušníci SA.

porušovat ústavu. Nacisté proto znovu postupovali na hraně zákona: na základě dekretu o požáru říšského sněmu zatkli všech 81 poslanců KPD a několik poslanců SPD. Posledním krokem se stalo přesvědčení katolické strany Zentrum, že výměnou za její hlasy Hitler jako kancléř obnoví jednání s Vatikánem o říšském konkordátu. Ten měl pro Vatikán i německou katolickou církev zásadní význam, protože výmarská ústava dávala státu v oblasti vzdělávání a kultury velkou moc; zároveň církev doufala, že konkordát poslouží jako mezinárodní záruka, že nacisté nebudou katolíky pronásledovat. Předseda Zentra Ludwig Kaas (1881–1952) nakonec souhlasil a strana hlasovala spolu s NSDAP, DNVP a několika dalšími poslanci pro přijetí zmocňovacího zákona. Ten prošel 23. března 1933 poměrem 444 hlasů ku 94 a ještě téhož dne ho podepsal prezident. Norma platila čtyři roky, v letech 1937 a 1939 si ji nacisté prodloužili a roku 1943 prodloužení rozšířili na neurčito. Platnost skončila až pádem režimu v květnu 1945. Demokracie v Německu byla definitivně mrtvá.⁹⁵⁷

⁹⁵⁷ BROSZAT, M., *The Hitler State...*, s. 80–84. Podrobněji viz i BROSZAT, Martin, *Uchopení moci, vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, Praha 2002.

Křehký a nevyléčitelně nemocný říšský prezident Hitlerovi bránil v tom, aby se stal absolutním diktátorem. Hindenburg zemřel 2. srpna 1934 a nacisté okamžitě přijali zákon, který přenesl pravomoci říšského prezidenta na vůdce. Fotografie byla pořízena v Postupimi v roce 1933.

NSDAP, která v roce 1928 získala ve volbách 2,6 % hlasů a čítala zhruba sto tisíc členů, se začala rychle rozrůstat. Když se stal Hitler kancléřem, měla už jeden a půl milionu členů.⁹⁵⁸ Po převzetí moci však přišel bezprecedentní nárůst. Částečně ho lze připsat tzv. efektu stáda (častěji známému v angličtině jako *bandwagon effect*). Mezi únorem a březnem 1933 vstoupilo do strany 1,6 milionu nových členů. Ti, kdo do ní vstoupili až po volbách 5. března 1933, si od starších členů vysloužili posměšnou přezdívku „březnoví padlí“ (*Märzgefallenen*). Další velkou skupinu tvořily tzv. květnové fialky (*Maiveilchen*) – lidé, kteří spěšně požádali o členství poté, co strana oznámila, že od 1. května 1933 dočasně zastavuje nábor.⁹⁵⁹

Na velikosti strany už nezáleželo. Čtyři měsíce po volbách byly všechny ostatní strany zakázané či rozpuštěné. SPD okamžitě přesunula svou centrálu do Prahy, což nacisté využili jako záminku k zákazu – se základnou v zahraničí

⁹⁵⁸ MÜHLBERGER, Detlef, *The Social Bases of Nazism, 1919–1933*, Cambridge 2003, s. 13.

⁹⁵⁹ Tamtéž, s. 4.

FAŠISMUS V 21. STOLETÍ

Fašismus nezmizel ani v 21. století, stejně jako nezmizely nejistoty, problémy, strach a emoce, z nichž vznikl a na nichž rostl. Existovaly po roce 1945 a existují i dnes. Přestože v poválečném období jsme byli svědky naprosté marginalizace vysloveně fašistických ideologií, v posledních dekadách se fašismus znovu objevuje v politickém diskurzu i společenské praxi – a to v podobě, která je nová i znepokojivě povědomá zároveň. V době globálních krizí, hospodářské nestability, opakujících se migračních krizí, rostoucí polarizace, zesilujících politik identity a všudypřítomného vzestupu digitálních komunikačních platforem a sociálních médií nacházejí fašistická a neofašistická hnutí nový prostor pro mobilizaci, radikalizaci, šíření svých myšlenek i jejich stále častější integraci do diskurzů hlavního politického proudu. V této části se zaměříme na analýzu současných projevů fašismu, jeho taktik, strategií a ideologických transformací i na jeho vliv na mainstreamovou politiku a společenský vývoj v prvních desetiletích nového milénia.

IDEOLOGICKÁ EVOLUCE A ADAPTACE FAŠISMU

Fašismus se od druhé světové války transformoval s cílem reagovat na aktuální sociálně-politickou dynamiku, jako je globalizace, hospodářská nestabilita či migrační krize. V 21. století tento proces adaptace ještě zesílil. Dnešní vývoj často zahrnuje využívání moderních technologií, především sociálních médií, která se pro neofašistické skupiny stala nástrojem k šíření propagandy, mobilizaci podpory a vytváření komnat ozvěny (*echo chambers*),¹⁸⁷⁰ jež posilují jejich ideologické narativy. Neofašismus představuje přizpůsobivou ideologickou sílu, která přetváří tradiční fašistické principy tak, aby vyhovovaly současnému politickému prostředí. Porozumění tomuto vývoji vyžaduje jasné pojmové rozlišení. Zatímco fašismus a neofašismus jsme v této knize definovali již dříve – s důrazem na jejich revoluční palingenetický ultranacionalismus –,

---

¹⁸⁷⁰ RUIZ, Carlos Diaz – NILSSON, Thomas, Disinformation and Echo Chambers: How Disinformation Circulates on Social Media Through Identity-Driven Controversies, in: *Journal of Public Policy & Marketing*, Vol. 42, No. 1, 2022, s. 18–35.

pro kontext je třeba objasnit také „sousední“ pojmy, které se často objevují v analýzách současné krajní pravice a které se v mediálním diskurzu zaměňují, nedostatečně chápou nebo jsou dezinterpretované.

Souhrnný termín „krajní pravice“ označuje celou rodinu ideologií, jejichž jádro tvoří nativismus a autoritářství. Nativismus je přesvědčení, že teritoriálně vymezenou původní skupinu ohrožují cizí nebo cizorodé prvky, zatímco autoritářství si představuje přísně uspořádanou společnost, v níž se porušování tradiční autority či morálky tvrdě trestá, často prostřednictvím politiky „práva a pořádku“. Tato hnutí obvykle rozlišují mezi tím, co je z jejich pohledu původní a co je cizí (normativní a deviantní). Krajní pravici lze dále rozdělit podle postoje k demokracii na extrémní pravici, která je antidemokratická, a radikální pravici, která antidemokratická není.¹⁸⁷¹ Radikálně pravicová hnutí sice odmítají klíčové liberálně demokratické principy, například práva menšin a pluralismus, působí však v rámci demokratického systému a neusilují o jeho svržení. Naproti tomu extrémní pravice je vysloveně antidemokratická a často má revoluční ambice. Pokud krajně pravicová hnutí čerpají inspiraci z meziválečných fašistických režimů nebo se na ně výslovně odvolávají, můžeme je považovat za neofašistická. Naopak když radikálně pravicoví aktéři spojují autoritářský nacionalismus s populistickou rétorikou, která tvrdí, že zastupuje „pospolitý lid“, „běžné lidi“ a „zdravý rozum“ proti zkorumpované elitě, řadíme je do populistické radikální pravice – a právě tato kategorie zahrnuje absolutní většinu krajně pravicových stran, které v současnosti dokázaly uspět ve volbách.¹⁸⁷² Neofašistická hnutí v prvních dekádách 21. století rozhodně nepředstavovala dominantní proud v rámci krajní pravice – spíše naopak. Skutečně neofašistická hnutí jsou ve většině zemí výrazně marginalizovaná a až na několik málo výjimek politicky v podstatě bezvýznamná. To však neznamená, že nepředstavují nebezpečí.

Nejsme sice svědky návratu fašismu v jeho klasické podobě, jsme však svědky jeho probíhající metamorfózy, která odhaluje křehkost současné

¹⁸⁷¹ MUDDE, Cas, *The far right today*, Cambridge 2019, s. 3–10; NOCIAR, Tomáš, Prichádza namiesto mrazu z Kremľa diktát z Bruselu a vojna z Washingtonu? Zahraničnopolitická orientácia slovenských krajne pravicových strán, in: MESEŽNIKOV, Grigorij (ed.), *Kto hrá ruskú ruletu so Slovenskom*, Bratislava 2025, s. 366–367.

¹⁸⁷² NOCIAR, Tomáš, Súčasná krajná pravica a jej vzťah k demokracii, in: DIERNER, Lenka – JAHELKA, Tomáš (eds.), *Kríza demokracie a nárast extrémistických nálad v Európe*, Trnava 2021, s. 119–138. Viz též BÖHMER, Kristína – NOCIAR, Tomáš, Znakom krajnej pravice je aj to, že funkcie dostávajú arogantní hlupáci, hovorí politológ Nociar a vyberá päť kníh, in: *Denník N*, 20. 11. 2024. Dostupné online: <https://dennikn.sk/4300246/znakom-krajnej-pravice-je-aj-to-ze-funkcie-dostavaju-arogantni-hlupaci-hovori-politolog-nociar-a-vybera-pat-knih/> [cit. 5. 1. 2025].

demokracie a demokratických norem. Otevřená identifikace s fašistickou ideologií je v 21. století sporadická, její základní mýty, některé symboly a především konceptuální struktury však nezmizely. Dočkaly se nových formulací, změnily se jejich rámce a strategicky se přizpůsobily současným společensko-politickým podmínkám. Základní fašistický mýtus o společenském úpadku a příslibu národního či civilizačního znovuzrození přetrvává v nových ideologických konfiguracích. Namísto velebení Mussoliniho nebo Hitlera jsme spíš svědky začleňování fašistických prvků do diskurzů civilizační identity, demografických obav a kulturního protekcionismu. Rozhodující roli v tomto přerodu sehráli intelektuálové jako již zmíněný Alain de Benoist či Guillaume Faye (1949–2019), ale také další, například Renaud Camus (*1946), který tvrdí, že globální elity usilují o zničení bílé rasy a kultury, nebo francouzský novinář a esejista Charles Champetier (*1968).

Tito intelektuálové odmítli politický styl i totalitní konotace klasického fašismu a místo toho navrhli metapolitické strategie, které usilují spíše o dlouhodobou kulturní hegemonii než o okamžité uchopení politické moci. Přeformulování vylučujícího etnonacionalismu do jazyka etnopluralismu – tedy přesvědčení, že různé etnické či kulturní skupiny by měly žít odděleně, aby si zachovaly svou jedinečnou identitu – umožnilo krajně pravicovým ideologiím rétoricky se distancovat od biologického rasismu, aniž by opustily základní fašistickou logiku vylučující menšiny a marginalizované komunity. Z myšlenek Guillaumea Faye, podle něhož je islám zhoubou západní civilizace,¹⁸⁷³ vychází i současné takzvané Identitární hnutí.¹⁸⁷⁴ Jeho symbolem se stalo písmeno řecké abecedy lambda, které má připomínat a oslavovat bitvu u Thermopyl, a jeho ideologové deklarují úsilí o ochranu identity – regionální, národní i civilizační. Jde o zřetelný příklad části širší strategie neo-fašistů (a krajní pravice obecně), která využívá mytologizaci hrdinství a oběti

¹⁸⁷³ Podrobněji k jeho vizím například CAMUS, Jean-Yves, Guillaume Faye, from New Right intellectual to prophet of the racial civil war, in: McADAMS, James A. – CASTRILLON, Alejandro (eds.), *Contemporary Far-Right Thinkers and the Future of Liberal Democracy*, London 2021, s. 66–81.

¹⁸⁷⁴ Viz podrobněji VIRCHOW, Fabian, The Identitarian Movement: What Kind of Identity? Is it Really a Movement? in: SIMPSON, Patricia Anne – DRUXES, Helga (eds.), *Digital Media Strategies of the Far Right in Europe and the United States*, Lanham 2015, s. 177–190. Dále též DLOUHÝ, Miloš, Generace identity jako případ soudobé revitalizované krajní pravice v České republice, in: *Central European Journal of Politics*, Vol. 2, No. 2, 2016, s. 54–81; McADAMS, James A., Making the case for “difference”: From the *Nouvelle droite* to the Identitarians and the new vanguardists, in: McADAMS, James A. – CASTRILLON, Alejandro (eds.), *Contemporary Far-Right Thinkers and the Future of Liberal Democracy*, London 2021, s. 85–101.

Guillaume Faye patřil k nejvýraznějším ideologům francouzské Nové pravice. Nebyl fašistou v klasickém meziválečném smyslu ani masovým stranickým vůdcem, jeho význam však spočíval v ideologické práci: pomáhal převádět starší krajně pravicové, etnonacionalistické a civilizačně konfliktní představy do moderního jazyka „metapolitiky“, kulturního boje a obrany evropské identity.

jako součást palingenetického narativu o úpadku a znovuzrození Západu. Ideologové hnutí navázali na některé myšlenky vyjádřené v *Manifestu pro evropskou renesanci* od de Benoista a Champetiera,¹⁸⁷⁵ který v rámci intelektuálního dědictví Nové pravice dodnes patří k významným dokumentům. Přestože nejde o text obecně známý či široce rozšířený, stal se jedním ze zdrojů, na něž se některé frakce hnutí – zejména ve francouzském a německém prostředí – opakovaně odvolávají ve svých kulturních politikách či ideologických rámcích.¹⁸⁷⁶

Tento posun od politiky ke kultuře je patrný také v rozšířené konspirační teorii o „Velké výměně“ (*Grand remplacement*, v angličtině známé jako *Great Replacement theory*), kterou nejvýrazněji formuloval Renaud Camus.¹⁸⁷⁷ Podle tohoto narativu dochází k záměrnému „nahrazování“ evropského obyvatelstva neevropskými, převážně muslimskými migranty v rámci plánu, který údajně organizují liberální elity nebo globalistické síly. Ačkoli je tato teorie často spíše implicitní než explicitní, vychází z fašistické představy existenční,

¹⁸⁷⁵ BENOIST, Alain de – CHAMPETIER, Charles, *Manifesto for a European renaissance*, London 2012.

¹⁸⁷⁶ GRIFFIN, Roger, Between metapolitics and apoliteia: the Nouvelle Droite's strategy for conserving the fascist vision in the interregnum, in: *Modern & Contemporary France*, Vol. 8, No. 1, 2000, s. 35–53. Viz též BAR-ON, Tamir, *Rethinking the French New Right. Alternatives to modernity*, London 2013, s. 138–160.

¹⁸⁷⁷ CAMUS, Renaud, *Le grand remplacement*, Paris 2011. Vyšla i v českém překladu jako CAMUS, Renaud, *Velká výměna*, Staré Město pod Landštejnem 2020. Zde je třeba dodat, že sám Camus odmítá rasistický jazyk a také označení rasista.

Z etnopluralismu vychází i současné tzv. identitární hnutí. Jeho logem se stalo písmeno řecké abecedy lambda, které má připomínat a oslavovat bitvu u Thermopyl. Ideologové hnutí prohlašují, že usilují o ochranu identity, a to regionální, národní i civilizační.

civilizační hrozby, jež vyžaduje kolektivní mobilizaci a kulturní obnovu. Její popularita v intelektuálních i militantních krajně pravicových kruzích, stejně jako přítomnost v mainstreamovém diskurzu, ukazuje na pozoruhodnou ideologickou kontinuitu fašismu, zahalenou do idiomu současných politických témat. Zároveň nejde o nic nového. Přestože má tato teorie své specifické rysy, v zásadě navazuje na starší konspirační teorii o „genocidě bělochů / bílé rasy“, kterou v USA zpopularizoval neonacista David Lane ve svém *Manifestu genocidy bílých (White Genocide Manifesto)* v roce 1988. Tvrdil v něm, že vlády západních zemí mají v úmyslu učinit z bělochů „vyhynulý druh“.¹⁸⁷⁸ Další známou adaptací stejné myšlenky je také teorie o Eurábii,¹⁸⁷⁹ která vychází z předpokladu, že se díky vyšší migraci a vyšší porodnosti islámského

¹⁸⁷⁸ Viz například PERRY, Barbara, *White Genocide: White Supremacists and the Politics of Reproduction*, in: FERBER, Abby L. (ed.), *Home-grown hate: gender and organized racism*, London 2003, s. 75–95.

¹⁸⁷⁹ YE'OR, Bat (LITTMAN, Gisèle), *Eurabia: The Euro-Arab Axis*, Madison 2005.

JAKUB DRÁBIK

FAŠISMUS

HISTORICKÉ KOŘENY HNUTÍ
A JEHO PROJEVY V SOUČASNOSTI

Obálku navrhl Lukáš Tuma.

Ze slovenštiny přeložila Pavlína Kajnarová.

Předmluvu napsal Jakub Rákosník.

Fotografie a ilustrace: Alec Perkins, Archivio Centrale dello Stato, Arlington Public Library, Arquivo Público e Histórico do Município de Rio Claro, Bibliothèque interuniversitaire de santé, Bundesarchiv Koblenz, Det Kongelige Bibliotek, Digitalarkivet, DTRocks, Gage Skidmore, Gerd Eichmann, Internet Archive, Istituto per la storia del Risorgimento italiano, Ivan Radic, Library of Congress, Musée Carnavalet – Histoire de Paris, Museo Nazionale Collezione Salce, NAČR, Narodowe Archiwum Cyfrowe, Nationaal Archief, National Archives and Records Administration, New York Public Library, Olaf Kosinsky, Renaud Camus, Tietoa Kansallisgalleriasta, United States Holocaust Memorial Museum, Universitätsbibliothek Leipzig, Wikimedia Commons, Wolfsonian – Florida International University.

Mapy vytvořili Martin Ďásek a Žaneta Kortusová.

Redakce Martin Ďásek.

Jazyková korektura Václav Kotrman.

Odpovědní redaktoři Martin Ďásek a Václav Kotrman.

Vydalo Nakladatelství Epoque s. r. o., Kaprova 12, 110 00 Praha 1,
v roce 2026 jako svou 1073. publikaci.

První vydání, 712 stran.

Sazbu a litografii provedl Jaroslav Uhlíř.

Vytiskl Finidr, s. r. o.

Knihy **Nakladatelství Epoque** můžete zakoupit u svého knihkupce nebo si je lze objednat s 25% slevou přímo u nás: v e-shopu na adrese: **www.epocha.cz**, e-mailem na adrese: **objednavky@epocha.cz**, písemně na adrese: **Kaprova 12/40, 110 00 Praha 1 – Staré Město**, nebo telefonicky na čísle: **737 195 997**.